

29/03/2024

Η Βυζαντινή εικόνα ως μέθοδος ψυχο-πνευματικής διάγνωσης και θεραπείας - Παρουσίαση μιας πρωτότυπης προσέγγισης του Σπύρου Στεργίου

/ [Παιδεία και Πολιτισμός](#)

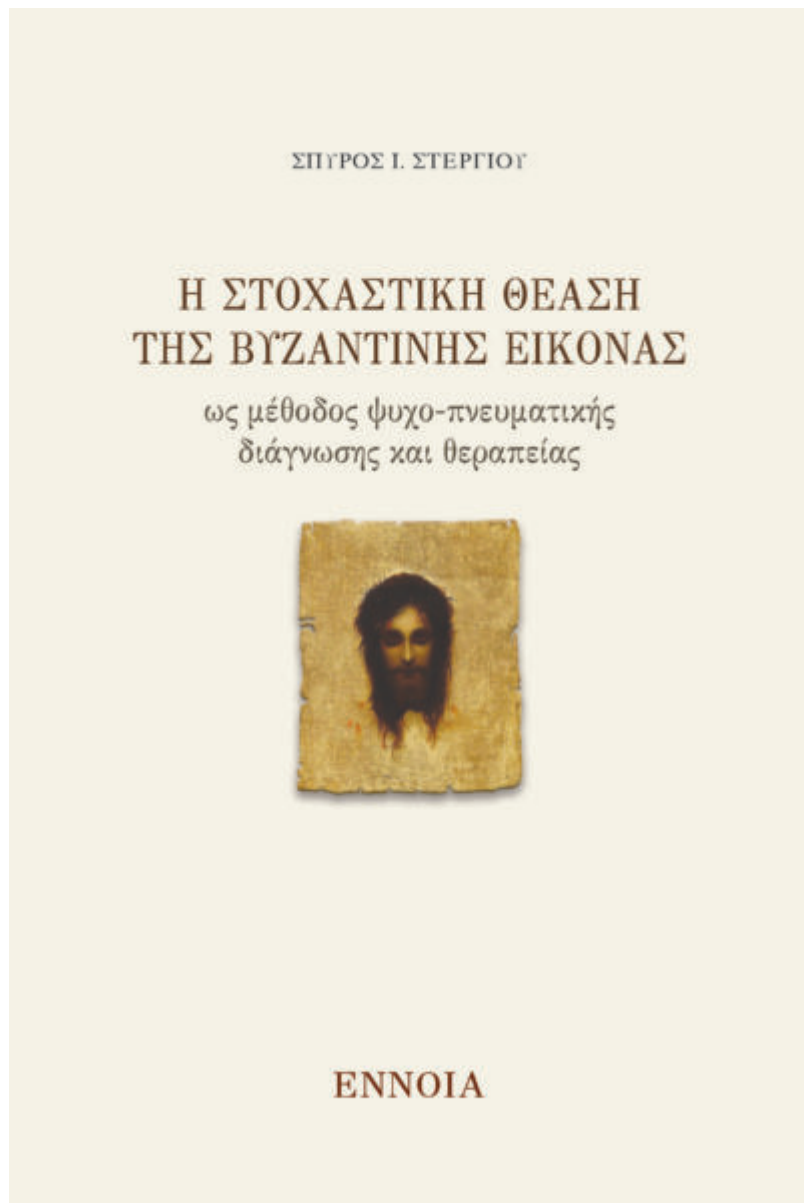
Σε μία ημέρα γεμάτη συμβολισμούς για την πορεία και εξέλιξη της Ορθόδοξης εικονογραφίας πραγματοποιήθηκε στα Νέα Παλάτια Ωρωπού η παρουσίαση του βιβλίου “Στοχαστική θέαση της [Βυζαντινής εικόνας](#) ως μέθοδος ψυχο-πνευματικής διάγνωσης και θεραπείας”, του Δρ. Σπύρου Στεργίου.

Του Νικολάου Ζαΐμη

Πρόκειται για μία πρωτότυπη έρευνα και προσέγγιση του ζητήματος που φέρει την υπογραφή του **Καθηγητή Σπύρου Στεργίου**. Το βιβλίο κυκλοφόρησε το 2021 από τις εκδόσεις ENNOIA και η πρώτη παρουσίασή του έγινε την Κυριακή της

Ορθοδοξίας, 24 Μαρτίου 2024, στην αίθουσα εκδηλώσεων του Πολιτιστικού και Πνευματικού Ομίλου Νέων Παλατίων στα Νέα Παλάτια Ωρωπού.

Για το βιβλίο μίλησαν η Ομότιμη Καθηγήτρια της Θεολογικής Σχολής Αθηνών, **κ. Ιωάννα Στουφή**, ο Κλινικός και Σχολικός Ψυχολόγος, **κ. Αθανάσιος Γραμματικός**, και ο **κ. Δημήτριος Μπαλιάτσας**, Εκδότης, Δρ. Βυζαντινής Φιλοσοφίας.

Ιωάννα Στουφή: Η δημιουργία της εικόνας είναι τέχνη ιερή

Η Καθηγήτρια Χριστιανικής Αρχαιολογίας και Τέχνης, κ. Ιωάννα Στουφή, κατά την ομιλία της σκιαγράφησε την ιστορική εξέλιξη της Ορθόδοξης εικόνας και τη σημασία της στην Ορθόδοξη παράδοση και διδασκαλία. “Τα πρότυπα των χριστιανικών φορητών εικόνων θα πρέπει να αναζητηθούν στο ελληνορωμαϊκό περιβάλλον. Στη ρωμαϊκή λατρεία ιδιαίτερη διάδοση είχαν οι προσωπογραφίες των θεοποιημένων αυτοκρατόρων, οι οποίες ήταν αναρτημένες σε ναούς και άλλους δημόσιους χώρους και στις οποίες αποδιδόταν δημόσια λατρεία. Πάνω σε ξύλινους

πίνακες απεικονίζονταν επίσης την ίδια περίοδο και παγανιστικές θεότητες, όπως για παράδειγμα η Ίσιδα. Γνωστές από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες είναι και οι νεκρικές προσωπογραφίες”, ανέφερε σε σημείο της ομιλίας της.

Μολονότι η Παλαιά Διαθήκη (ιουδαϊκή παράδοση) αλλά και ορισμένοι επίσκοποι και εκκλησιαστικοί άνδρες των πρώτων χριστιανικών αιώνων ήταν αντίθετοι με την απεικόνιση ιερών προσώπων (π.χ. Ευσέβιος Καισαρείας κ.ά.), οι χριστιανοί, ακολουθώντας την ελληνορωμαϊκή παράδοση, υιοθέτησαν από νωρίς τις εικόνες, επεσήμανε η κ. Στουφή προσθέτοντας ότι “αρχικά τις χρησιμοποίησαν για να απεικονίσουν τους κεκοιμημένους αγίους και μάρτυρες της Εκκλησίας και αργότερα τον ίδιο τον Χριστό, την Παναγία και γεγονότα από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη”.

“Η τιμή των χριστιανικών εικόνων μαρτυρείται από τις πηγές τουλάχιστον από τον 4ο αιώνα, επίσημη αναγνώρισή τους όμως δεν συναντάμε πριν από τον 6ο αιώνα. Αυτός είναι ίσως ο λόγος που εικόνες πριν από τον 6ο αιώνα σπανίζουν. Είναι διαπιστωμένο ότι βασικές αρχές της αρχαίας ελληνικής ζωγραφικής, όπως η κυριαρχία της ανθρώπινης μορφής στις συνθέσεις και ο ρόλος της γραμμής, χαρακτηρίζουν και τη βυζαντινή ζωγραφική. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι Βυζαντινοί μιλούν για την τέχνη τους με όρους και κριτήρια που κυριολεκτούν στην αρχαία τέχνη. Έτσι, ενώ γνωρίζουμε ότι η βυζαντινή τέχνη δεν είναι νατουραλιστική, οι ίδιοι οι Βυζαντινοί δεν τη βλέπουν καθόλου αλληγορικά ή συμβολικά, όπως μερικές φορές αυτή σήμερα ερμηνεύεται, αλλά ως μία τέχνη που αποτυπώνει παραστατικά και ζωντανά την πραγματικότητα και αποτελεί συνέχεια της καλλιτεχνικής παράδοσης του Φειδία, του Απελλή και του Ζεύξη”, είπε.

Ξεκαθαρίζοντας το ποιος είναι ο ρόλος της εικόνας ως εκκλησιαστικής τέχνης, η κ. Στουφή τόνισε ότι: “Ο ρόλος της εικόνας, ως τέχνης εκκλησιαστικής, είναι φυσικά να υπηρετεί την διδασκαλία και την λατρεία της Εκκλησίας. Χωρίς να παραθεωρείται η αισθητική αξία της εικόνας, η συνθετική ικανότητα του καλλιτέχνη, ο εικονογραφικός τύπος, ακόμη και ο ζωγραφικός τρόπος οφείλουν να αποδίδουν και να αποκαλύπτουν στους πιστούς το δόγμα της Εκκλησίας. Η εικόνα στην ορθόδοξη παράδοση δεν είναι έργο υποκειμενικού χαρακτήρα. Το ταλέντο, η τέχνη, η παιδεία και η προσωπικότητα του δημιουργού της αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για το ύφος, την τεχνοτροπία και την καλλιτεχνική ποιότητα του έργου. Η δημιουργία όμως της εικόνας, της μορφής και του περιεχομένου της, είναι τέχνη ιερή και συνιστά έκφραση της παράδοσης της Εκκλησίας. Στοιχείο της ιερότητας της εικόνας είναι και η μετάδοση μέσω αυτής της χάρης του ιερού προσώπου που απεικονίζεται. Ο πιστός προσκυνά την εικόνα και αντλεί από αυτήν αγαλλίαση, παρηγοριά και δύναμη.

Αθανάσιος Γραμματικός: Υπό προϋποθέσεις μπορεί να βοηθήσει τον σύγχρονο άνθρωπο

Για την προσέγγιση της Ορθόδοξης εικόνας από την σκοπιά της επιστήμης της Ψυχολογίας μίλησε ο **Κλινικός και Σχολικός Ψυχολόγος κ. Αθανάσιος Γραμματικός**

, σημειώνοντας από την αρχή της ομιλίας του ότι η στοχαστική θέαση της βυζαντινής εικόνας ως μεθόδου διάγνωσης και θεραπείας συνιστά από μόνη της μία πρόκληση για τους ειδικούς της ψυχικής υγείας και όχι μόνο.

“Το ίδιο το αντικείμενο αλλά και η μέθοδος προσέγγισης αποτελεί από μόνη της ένα δύσκολο εγχείρημα. Ωστόσο, η ορθή κατανόηση της προβληματικής που περικλείει την επίδραση της βυζαντινής εικόνας –αλλά και κάθε εικόνας ως παράστασης– προϋποθέτει την αναγνώριση ενός συμβολικού χώρου, ενός λόγου και ενός ψυχισμού των υποκειμένων. Μιλώντας για ψυχολογία πρέπει να διακρίνουμε πως δεν υπάρχει μία ενιαία επιστήμη που να εξετάζει τα ψυχικά φαινόμενα. Η ψυχολογία, η ψυχιατρική, η ψυχανάλυση και η ψυχοθεραπεία είναι τέσσερις διαφορετικές μέθοδοι προσέγγισης των ψυχικών φαινομένων. Οι παραπάνω επιστήμες εξετάζουν αρχικά τη δομή και τη λειτουργία του ψυχικού κόσμου του ανθρώπου, ο οποίος μπορεί να περιγραφεί ως εξωτερικός και ως εσωτερικός. Επίσης, οι άνθρωποι αποκτούν μία αίσθηση της πραγματικότητας μόνον ως σύστημα διαμεσολαβήσεων, οι οποίες είναι δύο τύπων: του συμβολικού και του φαντασιακού”, ανέφερε, μεταξύ άλλων.

Όμως τι αναδεικνύει η θέαση της βυζαντινής εικόνας στα μάτια του παρατηρητή; Πώς θεραπεύει και με ποιον τρόπο τον άνθρωπο που στοχάζεται όταν την κοιτά; Αποτελεί αξιόπιστο μέσω στα χέρια ενός ειδικού της ψυχικής υγείας; “Στα ερωτήματα αυτά δεν υπάρχουν οριστικές απαντήσεις”, παρατήρησε ο κ. Γραμματικός επισημαίνοντας ότι: “Το μόνο που μπορούμε εν τάχει να αναφέρουμε είναι ότι η θέαση της εικόνας ως συμβόλου, ως μεταφοράς, ως φορέα νοήματος, ως ελπίδας, ως συγχώρησης, συνδέεται με κάτι το οποίο έχει μεγαλύτερη δύναμη και αντιπροσωπεύει τη σύνδεσή μας με το Θείο. Ο λόγος που κυριαρχεί είναι εσωτερικός και το ανθρώπινο υποκείμενο υποβάλλεται στην ανωτερότητα του Υπερβατικού”.

“Οι σχέσεις συνέχεια ξεπερνούν και αυτόν το μεταβατικό χώρο, ξεπερνούν τη διαμεσολάβηση και δημιουργείται μία απευθείας σύνδεση, ως σχέση, παλινδρομώντας στην εμβρυική του κατάσταση, εκεί όπου ήταν απόλυτα εξαρτημένος αλλά και ευτυχισμένος στο περιβάλλον της μήτρας. Ποια είναι η πρώτη εικόνα που βλέπει το βρέφος από τη στιγμή που ανοίγει τα μάτια του; Είναι εικόνα του ματιών της μητέρας του και αυτό το βλέπουμε χαρακτηριστικά και σε πολλές ορθόδοξες εικόνες με τον Ιησού ως βρέφος να συντονίζεται απόλυτα με τα μάτια της Μητέρας Του”, πρόσθεσε.

Ο κ. Γραμματικός τόνισε ακόμη πως η χρησιμότητα της θέασης της εικόνας είναι ότι μπορεί να συμβάλλει με την ποικιλομορφία της θεματολογίας των εικόνων και σε θέματα που προβάλλουν βαθιά υπαρξιακά ζητήματα εκεί όπου όλες

οι μέθοδοι προσέγγισης του ψυχισμού έχουν φθάσει στα όριά τους. “Συγκεκριμένα, αναφέρομαι στις χρόνιες και καταληκτικές παθήσεις -αλλά και στον τομέα της ψυχικής υγείας- που αφορούν στις εξαρτήσεις, κάθε είδους εξάρτηση, όπως και τις συναισθηματικές διαταραχές και την κατάθλιψη. Συμπερασματικά, η ανάδειξη του ρόλου της βυζαντινής εικόνας είναι ένα στοιχείο που υπό προϋποθέσεις μπορεί να βοηθήσει τον σύγχρονο άνθρωπο από την πλευρά της θεραπευτικής επικοινωνίας”, κατέληξε.

Δημήτρης Μπαλιάτσας: Η αισθητική εμπειρία της Βυζαντινής εικόνας

Ο Διευθυντής των εκδόσεων ENNOIA, Δρ. Δημήτρης Μπαλιάτσας, μίλησε για την αισθητική εμπειρία της Βυζαντινής εικόνας. “Η αναγνώριση της βυζαντινής αγιογραφίας γενικά και η αισθητική εκτίμησή της ειδικότερα απαιτούν πρωτίστως επιστημοσύνη, ελληνικότητα και πίστη. Και αυτό διότι η βυζαντινή ζωγραφική πάνω απ’ όλα συμβολίζει το δόγμα. Ως εκ τούτου, είναι και οφείλει να είναι αφηγηματική και διδακτική. Η εικόνα θα μπορούσε να οριστεί ως διάμεσο πίστης, αφού στηρίζει την αναγωγή του απλού πιστού στην θέση θέασης της φωτεινής απλότητας του Θεού· φως που αναδύει την αληθινή ομορφιά περιλούοντας την ψυχή. Περιλούοντας, όχι καθαίροντας, επειδή η θέαση του εκπάγλου φωτός, δηλαδή η μακαριότητα, προϋποθέτει την καθαρότητα της ψυχής”.

Κατά τον Δημήτρη Μπαλιάτσα “Η στοχαστική θέαση της εικόνας εκκινεί από την ίδια την εικόνα και η εικόνα μπορεί να είναι από ένα σημείο και έπειτα πνευματικώς αυθύπαρκτη και ισχυρή διά της απεικόνισης του θείου· αλλά ως δημιουργήμα προϋποθέτει φωτισμό εν είδει θείου δωρήματος· ειδάλλως, δεν ανταποκρίνεται σε προσδοκία· γίνεται για να γίνει και αποτελεί έκφραση μιας ανθρώπινης περίπτωσης. Διά του φωτισμού ο εικονογράφος θα γνωρίσει το φως, το οποίο κατά τον Ιερό Αυγουστίνο είναι το φως της ψυχής, κάτι σαν το λογικό που μας έχει εμφυσηθεί. Το φως, λοιπόν, που σημαίνει την αλήθεια, ο εικονογράφος θα το αποδώσει κατά το βέλτιστον –όχι βέβαια κατά το τέλειον. Έτσι θα αποτυπωθεί ασυγχύτως στην ψυχή και στο πνεύμα του πιστού η διάκριση πεπερασμένου ανθρώπου ως δυνάμει ομοίου με τον Θεό, ο οποίος είναι ο Ων, το Αγαθόν. Κατά συνέπεια, και η προσευχή ως αίτηση και ένωση προς/με τον Θεό ή τους Αγίους διά της εικόνας θα προέρχεται από τα βάθη της ψυχής του πιστού-παρακλήτου, θα είναι δηλαδή απολύτως ειλικρινής, όπως απολύτως ειλικρινής θα είναι και η μεταμέλεια περί την αμαρτωλότητά του. Ιδού η υποβοήθηση της βυζαντινής εικόνας στο σωτηριώδες έργο. Διά της παράστασης των Παθών, των προσώπων και των αισθημάτων μπορεί να εκφράσει άμεσα το αισθητικό και το ηθικό στοιχείο, την φρίκη της αμαρτωλότητας αλλά και τη λάμψη της αγνότητας”.

“Ο Χριστιανισμός, ως θρησκεία της Αγάπης, άντλησε από τα βάθη της ψυχής του καλλιτέχνη το Υψηλό, για να καταφέρει η τέχνη να αποδώσει στην εικόνα το θαύμα. Η βυζαντινή εικονογραφία ζήτησε να αποκαλύψει το μεγαλειώδες περιεχόμενο της ψυχής στην ανθρώπινη μορφή και πέτυχε να το αποτυπώσει στα χαρακτηριστικά της μορφής: στο βλέμμα, στις ρυτίδες. Η τεχνοτροπία συνάντησε τον πολιτισμό του προσώπου και ο άνθρωπος από γαλήνιος θεωρός τού μέτρου κατέστη μέτοχος του θείου. Στην ουσία γνώρισε μια άλλη πλευρά τού είναι του, μια άλλη διάσταση της ανθρώπινης υπόστασης, μια διαφορετική έκφραση της ψυχής την δύναμη της οποίας πραγματεύεται και εντέχνως αναδεικνύει ο κ. Στεργίου στο έργο του. Του αξίζουν θερμά συγχαρητήρια”,

κατέληξε.

Ο συγγραφέας ευχαρίστησε τους ομιλητές

Τελευταίος τον λόγο έλαβε ο Καθηγητής και συγγραφέας του βιβλίου **κ. Σπύρος Στεργίου** ο οποίος μίλησε για την σύλληψη της ιδέας να προσεγγίσει και να γράψει ένα βιβλίο που δίνει στη βιβλιογραφία της εκκλησιαστικής τέχνης αλλά και της επιστήμης της Ψυχολογίας μία τέτοια προσέγγιση.

Τόνισε ακόμη ότι το βιβλίο αυτό σκοπό έχει να ενισχύσει ακόμη περισσότερο τον διάλογο σε ζητήματα προσέγγισης της ψυχικής κατάστασης των ανθρώπων της εποχής μας και μπορεί να γίνει ένα πολύτιμο εργαλείο και ειδικούς και μη ειδικούς. Παράλληλα, ευχαρίστησε τους ομιλητές για τις τοποθετήσεις τους και όσους παρέστησαν στην εκδήλωση.

